



## Dan Schueftan: Evropané sami sobě vyprávějí pohádku...

*(zkrácený přepis přednášky „Blízký východ - znovuoživení stability nebo pokračující chaos?“ z 13. února 2014)*

### Dr. Dan Schueftan

Dan Schueftan je izraelský akademik, bezpečnostní expert a ředitel Centra pro studium národní bezpečnosti Haifské univerzity.

D. Schueftan působil nejenom jako poradce izraelských předsedů vlád (Yitzhak Rabin, Ariel Sharon), ale byl také poradcem na ministerstvu obrany, ministerstvu zahraničních věcí a v Izraelské národní bezpečnostní radě. Od 70. let působil jako poradce členů Kongresu Spojených států amerických či ministrů, zákonodárců, politických lídrů, vyšších důstojníků a zpravodajských služeb v Evropě.

Dr. Schueftan pravidelně přednáší nejenom na univerzitách a výzkumných institucích v Evropě, Asii a ve Spojených státech (např. Georgetown Univerzita ve Washingtonu), ale také často komentuje aktuální bezpečnostní dění pro hlavní média v Izraeli, Evropě, Spojených státech amerických a v arabském světě.



Dobrý den, těší mne, že mohu vystoupit v Praze a právě na půdě vysoké školy CEVRO Institut. Chtěl bych mluvit o Blízkém východě a Izraeli spíše obecně, ale rád bych začal tak trochu z izraelské perspektivy, a proto začnu vtipem.

Andělé přijdou k Všemohoucímu a říkají: “Slíbil jsi Židům tolik. Tvrdíš, že je miluješ, že sis je vybral jako svůj lid. Jak k tomu přijdou ostatní lidé, že Izraelce máš tak rád? Není v tom rovnováha.” Bůh jim odpoví: “Počkejte, až uvidíte, jaké jsem jim zařídil sousedy.”

Myslím si, že toto je celkem dobrý úvod k tomu, jak mluvit o dnešním Blízkém východě, a to nejen z pohledu Izraele. Blízký východ je území beznadějných kolabujících států (failing states). Zajímavé je, že sami Arabové to začínají vnímat a začínají tento fakt přijímat jako realitu. Nemluvíme nyní o krizi, která přišla s vlnou revolucí a zase odezní, stejné problémy mají i neuvěřitelně bohaté státy. Mluvíme o dlouhodobě přítomných negativních jevech.

Za prvé, arabské státy se dezintegrují. Nikdy to nebyly typické národní státy, jaké známe z Evropy. Jedinou výjimkou je Egypt, a to navíc poloviční výjimkou. Na Blízkém východě nejsou žádné národní státy. Jsou to kmenová společenství založená na právu staršího, s rozvětvenými rodinami – tedy se strukturami, které nijak nepřispívají k vytvoření jednotného státu. Nikdy nebylo nic takového jako jednotná Sýrie, Libanon nebo Irák. Jsou to země, které nejsou schopny se vyrovnat s problémy 21. století. Do konce si myslím, že nebyly příliš úspěšné ve 20. století a někdo by řekl, že ani v 19. století. Jsou to země, které se

stále hůře a hůře vyrovnávají s okolní realitou.

Problémy arabských států nemůžeme svést ani na kolonialismus. Arabové rádi tvrdí, že se mají špatně, protože desítky let trpěli pod nadvládou kolonialistů. Podívejte se na Indii! Tam měli mnohem horší koloniální nadvládu po stovky let, a přesto uspěli. Když se podíváte na postkoloniální země, vidíte, že buď jde o státy, které se snaží uspět, nebo to jsou státy, které se vymlouvají. Arabské země patří do té druhé kategorie. Mají skvělé výmluvy, proč se jim nedaří. Jejich problém je totiž hlubší. Jde v něm o kulturu a sami Arabové to vědí a mluví o tom. Pokud chcete žít v dnešním moderním světě, musíte přemýšlet pluralisticky. Když řeknete o Arabech něco nelichotivého, okamžitě vyskočí příznivci Edwarda Saida a obviní vás, že jste rasista a orientalista a diskuse končí.

Pokud by v těchto zemích měla přijít změna, je potřeba kulturní revoluce. Většinová společnost ale není ochotná ji podstoupit. Existují výjimky. Lidé, kteří byli na Tahríru a někteří aktivisté. Sám takové znám, ale je jich málo. Proto ta potřebná změna nepříjde. To však neznamená, že Blízký východ se nemění. Ano, mění se, ale mění se k horšímu. Nejvýraznější změnou v arabském světě za posledních padesát let je vzestup radikálního islamismu. Předpoklad, že změna vždycky přináší to lepší, je jen vzpomínkou na naše očekávání z 19. století, kdy jsme věřili, že nové znamená automaticky lepší. V této souvislosti si vždycky vzpomenu na jedno přísloví. Sedím sám v tmavém pokoji, jsem v depresi a slyším hlas z temnoty, který mi říká: „Hlavu vzhůru! Mohlo by to

být horší!“ Tak jsem dal hlavu vzhůru – a bylo to horší. Právě teď v Egyptě sledujeme změnu směrem k úbytku pluralismu. Můj odhad je, že v budoucnu neuvidíme nic moc lepšího.

Podívejme se na celý region znovu z izraelské perspektivy. Některé z arabských zemí jsou nejhoršími nepřáteli Izraele. Jejich situace je tak špatná, že i já jako Izraelec jsem znepokojen, protože i pro Izrael je to nebezpečné. Je jasné proč. Když v Sýrii vládne barbarská Assadova diktatura, je to děsivé. To, co se tam děje teď, je ještě horší. A budoucnost patrně nebude lepší. Nejsměšnější je to, jak to interpretují v USA, v Evropě a překvapivě taky někteří lidé v Izraeli. Mají pocit, že se něco mění k lepšímu. Ale to jsou jen povrchní domněnky. Dovolte mi to vysvětlit. Řada lidí se domnívá, že Sýrie bude díky Assadovi „hodněší“. Je to přece oční lékař, žil v Londýně, má hezkou ženu, mluví anglicky a používá internet. Je moderní a otevřený, stejně jako internet. Moje odpověď je: pedofilie. Dejte osobě, která je nemocná pedofilií, přístup k internetu. Co bude hledat? Bude rychle hledat Voltaira a Rousseaua, aby se z nich poučil, a pak okamžitě změní politický systém ve své zemi? Ne, vzhledem k tomu, že je pedofil, bude hledat, však víte co. Pokud jste diktátor, co děláte s internetem? Špehujete svoje lidi. Co děláte s internetem, jste-li terorista? Najdete si instrukce, jak udělat bombu. Internet je dnes jedním z nejdůležitějších zdrojů informací pro teroristy. Každý používá internet tak, jak mu to radí jeho kultura. Použijete internet k tomu, abyste podpořili kulturní vzorce, které už máte zažité, ať už jste diktátor, nebo společnost, která se ke svým ženám chová jako dobytku.

Představa, že něco, co fungovalo u nás, bude fungovat i jinde jen proto, že jsme všichni lidé, neplatí. Lidé jsou rozdílní. Existují mezi námi kulturní rozdíly. Saddám Husajn a matka Tereza nejsou

ti samí lidé. Když se díváte na Blízký východ, vidíte jenom trochu z matky Terezy a docela hodně ze Saddáma Husajna. Pokoušet se přenést demokracii do arabského světa, je stejné jako pokoušet se přenést trpělivost do Izraele. Zkuste to v Izraeli, naučte je trpělivosti. Uvidíte, jestli to bude fungovat. Nemyslím si. Proto na Blízkém východě nefunguje pomoc zvenčí tím stupidním způsobem, jakým jsme se o to pokusili v Iráku. Nemůžeme pomoci ani tou ještě hloupější cestou, která byla použita v Libyi. Tím myslím vybombardovat diktaturu a myslet si, že tím uděláme demokracii. Doufám velmi upřímně, že Jordánsko a Maroko přežije. Mimochodem, tím myslím bez nějakého amerického receptu na demokracii.

Zastavím se teď na chvíli u Evropy. Pokud existuje nějaká věc, která je zcela odtržená od reality, je to přístup a postoje vzdělaných elit v Evropě k Blízkému východu. Evropský pohled je totiž politicky korektní, tudíž zcela odtržený od reality. Když položím Evropanovi analytickou otázku týkající se vývoje na Blízkém východě, obvykle mi začne vyprávět, co si myslí, že se stane. Nebo ještě hůře, čemu by rád věřil. To možná zajímá jeho matku, ale ne mě. Já žádám analytický výstup

opřený o znalosti o Blízkém východě. A Evropané místo toho mluví o tom, co mají Arabové hluboko v srdci a čemu by rádi věřili. Celá diskuse se tak stane teologickou. Protože otázka pak už nezní „Co si myslíte, že se za určitých okolností stane?“ ale „Co věříte, že se stane?“ nebo „Co chcete věřit, že se stane?“. Problém je, že Evropané sami sobě vyprávějí pohádku.

Bývaly časy, kdy Evropané nevěděli, co dělají, ale Američané to věděli. Myslím tím období Henryho Kissingera. On měl velmi úspěšnou politiku a velmi dobře rozuměl tomu, co se děje na Blízkém východě. Ale teď je tu americký prezident, který je Evropan. A Evropa si tudíž nemůže dovolit být dále Evropou. Evropa se může chovat jako Evropa jen potud, pokud je Amerika Amerikou. Jinými slovy, pokud existuje někdo, kdo Evropany nebere příliš vážně a dělá přesný opak toho, co navrhuje, pak je Evropa v bezpečí. Pokud by někdo během studené války poslouchal Evropu, Stalin by si zabral Paříž. Kdyby někdo poslouchal evropské elity, nerozpadl by se Sovětský svaz, nýbrž západní demokracie. Evropané jsou totiž velmi konzistentní v tom, že se pokaždé mýlí.



Například když přijdou k Izraelcům a řeknou, buďte jako my. My, Evropané, jsme taky bývali barbaři, ale teď už nechceme. Místo toho, abychom s našimi sousedy bojovali, staneme se součástí našeho regionu. Proč se vy nestanete součástí Blízkého východu? Inu, představte si, jak úžasné by bylo pro Izrael, kdyby se stal součástí Blízkého východu. Byli bychom stejně pluralitní jako Sýrie, stejně demokratičtí jako Irák, měli bychom stejně kvalitní vědu jako Jemen a byli bychom stejně tolerantní vůči ženským právům jako Saudská Arábie. Nebyl by to ráj na zemi? Problém je v tom, že lidé předpokládají, že Arabové se změní a budou jako Izraelci. Jenže Arabové každý den stovkami tisíců příkladů dokazují, že to tak nebude.

Naši lidé věří, že každý chceme mít lepší život. Otázkou je, co znamená mít lepší život? Lepší život pro lidi z Gazy, znamená zabít Židy. To je pro ně lepší život. Takže si můžeme vyprávět pohádky o tomhle regionu, o Egyptě, Sýrii, Iráku. Ale bohužel, pokaždé když přijde na lámání chleba, Arabové vždycky udělají přesný opak toho, než co čekáte.

Jaký bude Blízký východ v nejbližší budoucnosti? Nejbližší budoucnost závisí na politické kultuře. Já mohu říct, že lidem, kterým se dnes v arabském světě dostává vzdělání, je předkládána jen jedna vize světa. A tou vizí je odmítnutí pluralismu. Odmítnutí jakéhokoliv ze souboru hodnot, které přispěly k úspěchu západních zemí, ale také zemí v Asii i Africe. Pokud se má tato politická kultura změnit, bude to trvat generace.

Řeknu teď něco velmi krátce o izraelských vyhlídkách. Na jedné straně, každý odpovědný Izraelce musí vědět, že v dohledné budoucnosti budeme žít v prostředí násilí, nestability a nepřátelství. To je dané. I kdybychom byli hodní, což díky bohu nejsme, takové by bylo naše prostředí a takové je. Kdybychom řekl ještě jinak, podívejte se, jak se Ara-

bové chovají k sobě navzájem. Jaká je asi šance, že se k nám budou chovat dobře, když vidíte, jak se chovají ke svým bratrům, kteří mluví stejným jazykem, mají stejnou víru i stejné politické ambice. Odpověď je, že byste musel být blázen, abyste věřil, že se to v blízké budoucnosti změní. Druhá věc – pokud jste zavření v tomto regionu, co můžete dělat, abyste přežili? Musíte být velmi velmi tvrdí a zároveň velmi velmi citliví. Podlejší, než toulavý pes, pokud je to třeba. Protože pokud někdo v tomhle regionu nechce zničit ostatní, zemře. Na druhé straně, při tom, jak sami sebe bráníte proti barbarským nepřátelům, nesmíte se dostat na jejich úroveň.

V praxi to znamená, že musíte být tvrdí vůči svým nepřátelům, ale velmi citliví uvnitř svého státu. Pokud se podíváte na současný politický systém v Izraeli, uvidíte, že je momentálně ve stavu, který hraničí s anarchií. A mně to vůbec nevdá. Je to tak bezpečnější. Umožňuje totiž propojit velmi široké a různorodé spektrum lidí. A to včetně lidí, o nichž víte, že se mýlí, a že jejich omyly ohrožují Izrael. Musíte zahrnout všechny, abyste udrželi silnou společnost. Bez silné společnosti nelze v tomto regionu přežít.

Důvodem, proč jsem zároveň pesimistou i optimistou, je fakt, že se dívám na věc ze dvou různých perspektiv. Pokud uvažuji o celém Blízkém východě, jsem velmi pesimistický. Ale pokud přemýšlím nad schopností Izraele vypořádat se obtížemi, které máme, jsem velmi optimistický. Bylo by pěkné mít na Blízkém východě mír? Ano. Jaké jsou šance? Nulové. Budu dnes podruhé citovat svou babičku, která byla skvělý strateg. Často říkávala, že je lepší být bohatý, mladý a zdravý, než nemocný, chudý a starý. To je podle mého hluboká strategická úvaha. Pokud bychom k tomu všemu mohli dostat i mír – výborně. Měli bychom pro to podstoupit velké oběti? Ano. Chce to izraelská veřejnost bez ohle-

du na to, kdo vládne? Ano. Chtěl bych, aby se to stalo? Ano. Stane se to? Ne. Můžete si být jisti, že pokud na Blízkém východě něco nenastane, pak je to řešení. Jediná věc na světě, která má řešení, je tajenka v křížovce. Co však můžete udělat, je změnit situaci od nesnesitelné ke snesitelné. Pokud máte dobrý právní řád, vzdělávací systém, fungující soudnictví, snížíte kriminalitu na přípustnou úroveň. Pokud vám funguje sociální systém, snížíte chudobu na snesitelnou úroveň. Nehleďte řešení. S potěšením mohu konstatovat, že většina lidí v Izraeli rezignovala na hledání řešení a nevěří v mír. Proč? Je to totiž mnohem lepší, jelikož je to realističtější. Tím pádem můžete dělat i závažnější rozhodnutí. Mír je založen na nedůvěře. Pokud někomu začnete na Blízkém východě věřit, jste ztraceni. Vydrželi jsme to už 140 let a vydržíme to i dalších 140 let. A pokud přijde mír – skvělé!

Abych to shrnul a znovu trochu zapojil izraelský prvek, řeknu vám znovu vtip. Není zase tak vtipný, ale je dobrý.

Je o tom, že Všemocný je znechucený lidskou rasou, takže rozhodne, že udělá povodeň. Ale tentokrát pořádnou – žádný Noe, žádná archa, holubice ani olivová ratolest. Jenom povodeň. Pak přistoupí k nejvyšším představitelům tří velkých monoteistických náboženství a řekne jim: „Běžte za svými lidmi a řekněte jim, že za dva týdny je konec.“ Křesťan přijde a řekne: „Hřešili jsme. Za dva týdny bude po všem. Modleme se, čiňme ty poslední dva týdny dobro, možná se dostaneme za nebeskou bránu.“ Muslim přijde ke svým lidem a řekne: „Byli jsme celou dobu skvělí, pojďme být skvělí ještě dva týdny a všechno bude dobré.“ Žid přijde ke svým lidem a řekne: „Hej, máme dva týdny na to, abychom se naučili žít pod vodou.“

To je zcela odlišný přístup. A pokud chcete porozumět Izraeli, musíte ho znát. Děkuji.